

МИКОЛА ПИРОГОВ

(1810-1881pp.)

Короткі біографічні відомості

Пирогов М.І. (1810-1881) – відомий хірург і анатом, основоположник військово-польової хірургії та хірургічної анатомії, просвітитель-демократ народився в Москві в сім'ї небагатого чиновника. Початкову освіту здобув удома, середню – у приватному пансіоні. В 14 років вступив на медичний факультет Московського університету. 1828-1832 рр. – працює в Дерптському університеті. 1832 р. – захистив докторську дисертацію і виїхав на стажування до Німеччини. У 1841 р. переїхав у Петербург і став керівником кафедри хірургії в медико-хірургічній академії. 1854-1856 рр. – учасник Кримської війни, організатор першої дружини санітарних сестер. В 1861 р. змушений був піти у відставку 1866-1881 рр. – вихід на пенсію, лікувальна практика в с. Вишня під Вінницею. 23.11.1881р. М.І.Пирогов помер.

Уривки з основних педагогічних праць

Питання життя

<...> Уривок з забутих бумаг, виведений на світ неофіційними статтями «Морского сборника» про виховання —

До чого ви готуєте вашого сина? – хтось запитав мене. — Бути людиною, – відповів я. — Хіба ви не знаєте, – сказав той, хто спитав, – що людей власне немає на світі; це одна абстракція, зовсім не потрібна для нашого суспільства. Нам необхідні негоціанти, солдати, механіки, моряки, лікарі, юристи, а не люди. Правда це чи ні? Ми живемо, як усім відомо, в дев'ятнадцятому столітті, «переважно» практичному. Абстракції, навіть і в самій столиці їх, Німеччині, вже не в ходу більше. А людна, що не говори, є, дійсно, тільки одна абстракція. Зоологічна людина, правда, ще існує з її двома руками і держиться ними міцно за істотність; але моральна, разом з іншими старосвітськими абстракціями, якось погано належить сучасному. А втім, не будемо несправедливими до сучасного. І в давнину шукали людей удень з ліхтарями; але все-таки шукали. Правда, язичеська давнина була не дуже вимоглива. Вона дозволяла мати всілякі морально-релігійні переконання: можна було *ab libitum* стати епікурейцем, стоїком, піфагорійцем; тільки поганих громадян вона не жалувала. Незважаючи на всю нашу повагу до безперечних якостей реалізму теперішнього часу, не можна, проте, не погодитись, що старовина якось більше цінувала моральну натуру людини... Правда, і в старовину траплялося, так само як і в нас, що були люди, які не ставили перед собою ніяких питань, вступаючи в життя. Але сюди належали і належать тільки два роди людей. По-перше, ті, що дістали від природи жалюгідну привілею на ідіотизм. По-друге, ті, що подібно до планет, діставши один раз поштовх, рухаються силою інерції в даному ним напрямі. Обидва ці роди, звичайно, не належать до винятків; але і не можуть служити правилами.

<...> На чому засноване застосування реального виховання до самого дитячого віку? Одно з двох: або в реальній школі, призначеній для різних віків (з самого першого дитинства до юнацтва), виховання для першого віку нічим не відрізняється від звичайного, загальноприйнятого; або ж виховання цієї школи з самого його початку і до кінця є цілком відмінне, спрямоване виключно на досягнення однієї певної практичної мети. У першому випадку немає ніякої потреби батькам віддавати дітей до юнацького віку в реальні школи, навіть і тоді, якби вони, будь-що-будь, само- правно і самовільно призначили свою дитину ще з

пелюшок для тієї або іншої касты суспільства. В другому випадку можна сміливо твердити, що реальна школа, маючи переважною метою практичну освіту, не може в той же самий час зосередити свою діяльність на готуванні моральної сторони дитини до тієї боротьби, яка чекає її в майбутньому по виході в світ. Та й саме готування це повинно початися в тому саме віці, коли в реальних школах вся увага вихователів звертається переважно на досягнення го- ловної, найближчої мети, дбаючи, щоб не пропустити часу і не спізнитися з практичною освітою. Курси і строки навчання визначені. Майбутня кар'єра різко позначена. Сам вихованець, підохочуваний прикладом ровесників, тільки в тому й покладає всю свою роботу, як би швидше виступити на практичне поприще, де уява змальовує йому службові нагороди, користь та інші ідеали оточуючого його суспільства. Відповідайте мені по щирості, чи можна сподіватися, щоб юнак в один і той же період часу готувався виступити на поприще, не самим ним обране, спокушався зовнішніми й матеріальними вигодами цього, заздалегідь для нього визначеного, поприща і, разом з тим, серйозно й старанно готувався до внутрішньої боротьби з самим собою і з захопливим напрямом світу?

<...> Не поспішайте з вашою прикладною реальністю. Дайте дозріти і зміцнити внутрішній людині; зовнішня встигне ще діяти; вона, виходячи пізніше, але керована внутрішньо, буде, можливо, не така спритна, не така згодлива і ухильна, як вихованці реальних шкіл; але зате на неї можна буде покластися з більшою певністю: вона не за своє не візьметься. Дайте виробитись і розвинутиись внутрішній людині! Дайте їй час і засоби підкорити собі зовнішню, і у вас будуть і негоціанти, і солдати, і моряки, і юристи. А головне, у вас будуть люди і громадяни. Чи означає це, що я пропоную вам закрити і знищити всі реальні і спеціальні школи? Ні, я повстаю тільки проти двох крайностей. Для чого батьки так самоправно розпоряджаються долею своїх дітей, призначаючи їх, які тільки вийшли з колиски, туди, де з різних міркувань і розрахунків їм передбачається більш вигідна кар'єра?

<...> Для чого реально-спеціальні школи беруться за виховання того віку, для якого загальна людська освіта незрівняно істотніша, ніж усі практичні додатки? Хто дав право батькам, матерям і вихователям панувати самоправно над

добрими дарами творця, які він дав дітям? Хто навчив, хто відкрив, що діти дістали природжені здібності і природжене покликання відігравати саме ту роль у суспільстві, яку батьки самі їм призначають? Уже давно залишений варварський звичай видавати заміж дочок силоміць, а невірний і передчасний шлюб синів з їх майбутнім поприщем припущений і привілейований; наказне їх вінчання з наукою святкується і прославляється, як вінчання дожа з морем. І хіба немає іншого засобу, іншого шляху, іншого механізму для реально-спеціального виховання? Хіба немає іншої можливості дістати спеціально-практичної освіти в тій або іншій галузі людських знань, як тільки поширюючи її за рахунок загальної людської освіти?

<...> Всі, хто готується бути корисними громадянами, повинні спочатку на- вчитися бути людьми. Тому всі до певного періоду життя, в якому ясно позначаються їх схильності і їх таланти, повинні користуватися плодами тієї ж морально-наукової освіти. Недарма певні знання здавна називаються *humaniora*, тобто необхідні для кожної людини. Ці знання, з знищенням язичества, з удосконаленням наук, з розвиненням громадського побуту різних націй, змінені в їх вигляді, лишаються назавжди, проте, тими самими світильниками на життєвому шляху і давньої, і нової людини. Отже, напрям і шлях, яким повинна здійснюватися загальнолюдська освіта для всіх і кожного, хто хоче заслужити це ім'я, ясно визначено. Вона є найприроднішою і найнепримушенішою. Вона є найзручнішою і для урядів, і для підданих.

<...> Для урядів, тому що всі вихованці до певного віку діставатимуть освіти, керовані абсолютно одним і тим же напрямом, в одному дусі; з однією й тією ж метою; отже, морально-наукове виховання всіх майбутніх громадян перебуватиме в одних руках. Всі види, всі добрі наміри урядів для поліпшення освіти виконуватимуться послідовно, з однаковою енергією і особами одного відомства, у підданих, тому що всі вихованці до вступу їх в число громадян будуть дружньо мати однакові права і однакові вигоди виховання. Цю тотожність духу і прав виховання повинно вважати вигідною не тому, що ніби є шкідливим для суспільства поділ його на певні корпорації, що виникають внаслідок різноманітного виховання.

<...> Ні, навпаки, я бачу в заохочуванні корпорацій засіб піднести моральний побут різних класів і станів, вселити в них повагу до їх занять і до кола дій, визначеного для них долею. Але, щоб добути користь для суспільства з пануючого духу корпорацій, треба сприяти його розвитку не раніше повного розвинення всіх розумових здібностей молодій людині. Інакше слід побоюватись, що цей самий засіб буде і хибно зрозумілий, і не до речі застосований. Є, проте, немаловажні причини, які виправдовують існування спеціальних шкіл у всіх країнах і у всіх народів.

<...> Сюди стосується майже життєва потреба деяких націй в спеціальній освіті громадян з різних галузей знань і мистецтва, найнеобхідніших для добробуту і навіть для існування країни, а саме, коли перед нею стоїть постійна необхідність користуватися якнайшвидше і якнайширше плодами освіти молодих спеціалістів.

<...> Але, по-перше, немає жодної потреби для якої завгодно країни більш істотної більш необхідної, як потреба «в справжніх людях». Кількість не поступиться перед якістю. А якщо і візьме верх, то все-таки рано чи пізно підкориться мимоволі, з усією його величезністю, духовній владі якості. Це історична аксіома. По-друге, загальнолюдська, або університетська, освіта анітрохи не виключає існування таких спеціальних шкіл, які займалися б практичною, або прикладною, освітою молодих людей, уже підготовлених загальнолюдським вихованням.

<...> Спеціальні ж школи і ціле суспільство незрівнянно більше виграють, маючи в своєму розпорядженні морально і науково, в одному дусі і в одному напрямі підготовлених учнів. Учителям цих шкіл доведеться сіяти вже на обробленому полі. Учням легше буде засвоювати приймане. Нарешті, розвиток духу корпорацій, поняття про честь і гідність тих станів, до вступу в які готують ці школи, буде і своєчасним, і свідомим для молодих людей, достатньо підготовлених загальнолюдським вихованням. Та які ж предмети становлять найістотнішу мету освіти в спеціальних школах? Хіба не такі, які вимагають для їх вивчення вже повного розвинення душевних здібностей, тілесних сил, талантів і особливого покликання? Для чого ж, скажіть, поспішати і так квапитися із спеціальною освітою? Для чого

починати її так передчасно? Для чого міняти так швидко вигоди загальнолюдської освіти на прикладний, однобічний спеціалізм? Я добре знаю, що велетенські успіхи наук і мистецтв нашого сторіччя зробили спеціалізм необхідною потребою суспільства; але в той же час, ніколи не відчували потреби справжні спеціалісти так сильно в попередній загальнолюдській освіті, як саме в наше сторіччя. Однобічний спеціаліст є або грубий емпірик, або вуличний шарлатан.

<...> Відшукавши найзручніший і найприродніший напрям, яким треба вести наших дітей, що готуються прийняти на себе високе звання людини, лишається ще, головне, розв'язати одно з найістотніших питань життя. «Яким способом, яким шляхом приготувати їх до неминучої майбутньої боротьби?» Перша умова: вона повинна мати від природи хоч яке-небудь домагання на розум і почуття. Користуйтеся цими добрими дарами творця; але не робіть обдарованих безглуздими поклонниками мертвої букви, зухвалими противниками необхідного на землі авторитету, суємудрими прибічниками грубого матеріалізму, захопленими марнотратами почуття і волі та холодними адептами розуму.

<...>Ось друга умова. Ви скажете, що це загальні, риторичні фрази. Але я не винен, що без них не можу висловити того ідеалу, якого досягти я так гаряче, так щиро бажаю і моїм, і вашим дітям. Не вимагайте від мене більшого; більше від цього у мене немає нічого на світі. Нехай ваші педагоги, з глибоким знанням справи, краще, ніж я, обдаровані, з гарячою любов'ю до правди й ближнього, постараються з моїх і ваших дітей зробити те, чого я так щиро бажаю, і я обіцяю нікого не турбувати риторичними фразами, а мовчати і мовчки за них молитися.

Пирогов Н.И. О воскресных школах // Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения. – М., 1985. – С.301-308.

Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения. – М., 1985. – С.29-51.